

595,70 6 492
E61

ENTOMOLOGISCHE BERICHTEN

Insect MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR
DE NEDERLANDSCHE ENTOMOLOGISCHE VEREENIGING

Deel 23

1 april 1963

No. 4

Adres der Redactie:

B. J. LEMPKE, Oude IJsselstraat 12^{III}, Amsterdam-Zuid 2 — Nederland

INHOUD : P. H. van de Pol : Vlinders van Het Manpad te Heemstede (p. 61). — P. H. van de Pol : Aanvulling op Macrolepidoptera van de Hullenberg te Bennekom (p. 65). — P. A. van der Laan : A combination of an electric vacuum brush and an exhaustor as apparatus for catching small insects (p. 66). — D. A. Vleugel : A possible method of wind orientation in migrating butterflies (p. 67). — F. C. J. Fischer : In memoriam Dr. Georg Ulmer (p. 74). — L. Vlijm, A. Kessler and C. J. J. Richter : The life history of *Pardosa amentata* (Cl.) (Araneae, Lycosidae) (p. 75). — Literatuur (p. 80 : B. J. Lempke). — Korte mededelingen (p. 65 : Aanbieding ; p. 80 : J. Huisenga).

Vlinders van Het Manpad te Heemstede

door

P. H. VAN DE POL

In de jaren 1954 t/m 1957 heeft in de boomgaard van het huis Het Manpad te Heemstede een vanglamp van de Plantenziektenkundige Dienst gestaan. Deze lamp diende voor het doen van fenologische waarnemingen over in boomgaarden voorkomende schadelijke Tortricidae. Behalve gegevens hierover werden op deze wijze ook verscheidene andere, o.a. faunistische gegevens verkregen, die in het onderstaande zullen worden behandeld. Alvorens hiertoe over te gaan, dank ik Z. Exc. Mr. J. VISSER voor zijn welwillendheid het doen van waarnemingen op zijn terrein toe te staan.

Zoals bekend, ligt Het Manpad tussen de Herenweg en de Leidse Vaart. Het landgoed is grotendeels met loofhout begroeid, met een weelderige ondergroei van in de binnenduinen thuishorende planten. Het terrein beslaat een oppervlakte van ongeveer 20 ha.

Uit enkele publicaties over Het Manpad (SPRINGER, 1938 en VAN DUINEN, 1955) kan worden afgeleid, dat het oudste deel van de huidige beplanting dateert uit perioden omstreeks 1740 en 1810. Uit de eerste periode dateren de thans monumentale linden op het plein vóór het huis, alsmede waarschijnlijk de beuken en de kastanjes op het eiland, waarop het huis staat. De moestuin en de boomgaard, die omgeven zijn door een karakteristieke slangenmuur, zijn eveneens in deze tijd aangelegd.

Van 1767—1954 is het landgoed in het bezit geweest van de familie VAN LENNEP. Het feit, dat de bewoners een open oog hebben gehad voor de schoonheid van de natuurlijke begroeiing, blijkt ook thans nog duidelijk.

De rijke natuurlijke vegetatie weerspiegelt zich in de vlindervangsten, die ik in de jaren 1954 t/m 1957 onder ogen kreeg. Vergeleken met de vangsten uit elders in het land liggende boomgaarden en de hen omringende biotopen, wer-

den de vangsten met de lamp uit de boomgaard van Het Manpad gekenmerkt door het geregeld voorkomen van de volgende soorten.

Afkomstig van het loofhout: *Craniophora ligustri* F. (vrij gewoon), *Cirrhia aurago* (gewoon), *C. citrigo* L. (gewoon) en *Cosmia affinis* L. (vrij gewoon); een duidelijke samenhang dus met de aanwezige essen, beuken, linden en iepen.

Afkomstig van de natuurlijke ondergroei: *Diarsia mendica* F. (gewoon), *Noctua janthina* Schiff. (gewoon), *N. interjecta* Hb. (vrij gewoon), *N. fimbriata* Schr. (vrij gewoon), *Ochropleura praecox* L. (vrij gewoon) en *Autographa pulchrina* Hw. (gewoon). Hier is een duidelijke samenhang waar te nemen met de voorkomende sleutelbloemen en de ondergroei o.a. van het essenbos.

Afkomstig vnl. van de beplanting buiten het landgoed: *Drepana curvatula* Bkh. (gewoon), *Arenostola pygmina* Hb. (gewoon), *A. extrema* Hb. (vrij gewoon) en *A. fluxa* Hb. (gewoon). Deze soorten zijn afkomstig van resp. elzen, riet en grassen, die o.a. aan de zuidwest-zijde van Het Manpad groeien.

Voorts werd ook *Apamea sublustris* Esp. (vrij gewoon) gevangen.

De hiervoor vermelde soorten zijn alle min of meer karakteristiek voor de binnenduinen in het algemeen. Zij waren dan ook alle reeds uit Heemstede of uit een van de omringende gemeenten bekend. Er zijn echter ook enkele soorten gevangen, die nieuw voor dit gebied waren. Zij worden hieronder als bijzondere soorten aangeduid; hun voorkomen te Heemstede was incidenteel.

Bijzondere soorten: *Eurois occulta* L. (ondergroei), *Sedina büttneri* Hering (moeraszegge, *Carex acutiformis* Ehrh.; URBACH, 1933), *Catocala fraxini* L. (migrant; zie LEMPKE, 1957) en *Xanthorhoe birivata* Bkh. (springzaad; dit komt thans niet meer voor, volgens de tuinchef vroeger wel, verwilderd of wild).

Ook werden enige soorten gevangen, waarvan het voorkomen in Heemstede of omgeving nog niet was opgenomen in LEMPKE's Catalogus der Nederlandse Macrolepidoptera, maar die blijkens een mededeling van Prof. Ir. T. H. VAN WISSELINGH wel reeds in Aerdenhout (gem. Bloemendaal) waren waargenomen. Dit waren: *Actinotia polyodon* Cl., *Aletia pudorina* Schiff., *Tholera cespitis* Schiff. en *Cirrhia ocellaris* Bkh. (VAN WISSELINGH, 1955).

Als gevolg van de besloten ligging van de boomgaard werden in vrij veel gevallen soorten op voor hen abnormale data waargenomen. Afwijkende data, die betrekking hadden op het jaar 1956, zijn reeds gepubliceerd (VAN DE POL, 1957). De nog niet gepubliceerde data, voor zover deze tenminste één week verschilden met die, welke zijn opgegeven in LEMPKE's Catalogus, volgen hieronder.

Afwijkende vangdata: *Mamestra oleracea* L., 24.X.1957 (derde generatie?), *M. brassicae* L., 4.X.1957 (tweede generatie?), *Phlogophora meticulosa* L., 25.XI.1957 (derde generatie?), *Apamea scolopacina* Esp., 25.VIII.1954 (+ 7) en *Xanthorhoe montanata* Schiff., 13.X.1954 (tweede generatie?).

Sommige soorten waren bijzonder talrijk. Hierdoor kon een vollediger inzicht in de variabiliteit van deze soorten worden verkregen. Onder meer bleek, dat

bij *Cirrbia aurago* Schiff. twee duidelijke groepen met betrekking tot de kleur van het achterrandsveld van de voorvleugels zijn te onderscheiden. Van de meest voorkomende groep is het achterrandsveld roodachtig paars, van de minder voorkomende groep donker paars. Dit onderscheid komt behalve bij het type tot uiting o.a. bij de vormen *virgata* Tutt, *rutilago* F. en *fucata* Esp.; exemplaren hiervan kunnen alle in de twee vermelde groepen worden ondergebracht.

Behalve exemplaren van *C. aurago* Schiff., behorende tot reeds bekende vormen, werden twee dieren gevangen, waarbij de ronde en de niervlek aan de onderzijde met elkaar zijn verbonden. Deze vorm heb ik aangeduid met de naam **semiconfluens** n.f., holotype Heemstede, 26.IX.1956. Exemplaren, waarbij de ronde en de niervlek onduidelijk zijn, terwijl de donkere tekening van het wortelveld op de voorvleugels gereduceerd is, zijn benoemd als **reducta** n.f., holotype Heemstede, 25.IX.1956.

Vermeldenswaard is voorts het voorkomen in Heemstede van *Amphipoea fucosa* Freyer, subsp. *paludis* Tutt; de subsp. *fucosa* Frr. werd niet waargenomen.

Van *Autographa gamma* L. werd een exemplaar gevangen, waarvan de gamma-

Autographa gamma L., f. *inscripta* nov., holotype, Heemstede, 25.VIII.1954.

vlek ontbreekt (zie fig. 1). Deze vorm heb ik aangeduid met de naam **inscripta** n.f., holotype Heemstede, 25.VIII.1954.

In het algemeen bleek, dat in de boomgaard van Het Manpad verscheidene vlindersoorten voorkwamen, die in boomgaarden buiten de duinstreek niet werden aangetroffen. Het is daarom interessant óók een vergelijking te kunnen maken met de vangsten, verkregen op een ander oud en bebost duinterrein, nl. Het Staelduin (VAN KATWIJK, 1958). Dit landgoed ligt ca. 50 km zuidwestelijk van Het Manpad in de omgeving van 's-Gravenzande.

Uit een vergelijking van de vangsten is op te maken, dat de faunistische samenstelling, wat de Lepidoptera betreft, op beide terreinen vrij sterk uiteenloopt. Waarschijnlijk hebben verschillen in ontwikkeling, grondsoort en ligging hierop een belangrijke invloed uitgeoefend.

Voor zover te beoordelen, lijkt de fauna van Het Manpad rijker dan die van Het Staelduin. De volgende soorten o.a. zijn wel op Het Manpad en niet in Het Staelduin waargenomen: *Stauropus fagi* L., *Hoplitis milhauseri* F., *Trichiura crataegi* L., *Achlya flavicornis* L., *Roeselia strigula* Schiff., *Diacrisia sannio* L., *Meliana flammea* Curtis, *Orthosia miniosa* Schiff., *O. cruda* Schiff., *Mamestra contigua* Schiff., *Cirrhia gilvago* Schiff., *Parastichtis suspecta* Hb., *Cucullia verbasci* L., *Arenostola pygmina* Hw., *Nycteola revayana* Scop., *Comibaena pustulata* Hufn., *Anaitis plagiata* L., *Thera juniperata* L., *Eupithecia tantillaria* Boisduval, *Selenia lunaria* Schiff., *Semiothisa brunneata* Thunb. en *Apocheima hispidaria* Schiff.

Daarentegen werden in Het Staelduin ook soorten gevangen, die niet op Het Manpad zijn waargenomen. Voor een deel waren dit soorten, die blijkbaar in de Zuidhollandse binnenduinen wel, maar noordelijker niet of minder voorkomen, zoals *Philereme vetulata* Schiff. en *Mesoleuca albicillata* L. Beide soorten werden behalve in Het Staelduin ook vrij recent in de binnenduinen van Wassenaar gevangen (WAGENAAR, 1962).

Alvorens deze publicatie te besluiten, wil ik gaarne de heren J. POSTHUMA en J. J. MEURER van de Plantenziektenkundige Dienst en de heer J. DE RUYTER, tuinchef van Het Manpad bedanken voor de medewerking, die zij hebben verleend ten behoeve van het verkrijgen van de talrijke gegevens.

Conclusie

De waarnemingen zowel op Het Manpad als in Het Staelduin laten zien, dat in een steeds dichter bevolkt gebied, op een betrekkelijk klein terrein waar de natuurlijke begroeiing gedurende enige eeuwen in stand is gehouden, ook verscheidene Lepidoptera-soorten zich kunnen handhaven.

Summary

This paper deals with Lepidoptera caught in light-traps on the estate „Het Manpad” at Heemstede (prov. of North Holland, Neth.).

Because of the presence of a number of characteristic species, the species-composition in the orchard of "Het Manpad" differs from that in orchards outside the dune area.

Certain species hitherto not observed at Heemstede and surroundings are mentioned.

Remarkable dates were observed in the capture of some species.

The work yielded a great number of specimens of certain species, making it possible to obtain a more complete picture about the occurrence of special forms. Two colour groups were observed in *Cirrhia aurago* Schiff., viz., one with a red purple and another with a dark purple marginal area of the forewings.

The following new forms are described:

Cirrhia aurago Schiff., f. *semiconfluens* nov., orbicular stigma and reniform stigma connected by a narrow isthmus.

C. aurago Schiff., f. *reducta* nov., orbicular stigma and reniform stigma feebly indicated. The dark markings of the basal area of the forewings reduced.

Autographa gamma L., f. *inscripta* nov., the gamma spot is lacking (see fig. 1).

Finally the Lepidoptera of "Het Manpad" are compared with those of another wooded dune area 50 km southward, viz., of "Het Staelduin".

Literatuur

DUINEN, G. VAN, 1955, Het Manpad en zijn bewoners.

KATWIJK, D. VAN, 1958, De vlinders uit Het Staelduin, *Ent. Ber.* 18 : 1—8.

LEMPKE, B. J., 1957, Trekvinders in 1956, *Ent. Ber.* 17 : 217—224.

POL, P. H. VAN DE, 1957, Afwijkende vangdata van Macrolepidoptera in 1956, *Ent. Ber.* 17 : 97—98.

SPRINGER, L. A., 1938, Het buiten Het Manpad te Heemstede, *Floralia* 59 : 47.

URBAHN, E., 1933, Zur Lebensweise von *Sedina büttneri* Hering und *Pelusia obtusa* HS., *Stett. ent. Z.* 94 : 322.

WAGENAAR, C. G., 1962, Vlinderwaarnemingen in Wassenaar, *Ent. Ber.* 22 : 81—87.

WISSELINGH, T. H. VAN, 1955, Bijzondere vangsten van Macrolepidoptera in 1954, *Ent. Ber.* 15 : 388—390.

Bennekom, Hullenberglaan 7.

Aanvulling op Macrolepidoptera van de Hullenberg te Bennekom

door

P. H. VAN DE POL

In *De levende Natuur* van 1940/41 heeft CETON een overzicht gegeven van de Macrolepidoptera, die hij in de periode van 1936—1940 op de Hullenberg te Bennekom heeft waargenomen. Vanaf 1947 was ik in de gelegenheid deze waarnemingen voort te zetten; een aanvulling op de waarnemingen van CETON is gepubliceerd in de *Entomologische Berichten* van 1957 (blz. 3 t/m 6). In totaal waren toen niet minder dan 529 soorten Macrolepidoptera van de Hullenberg bekend.

Hieraan kunnen nog twee soorten worden toegevoegd, nl.: *Euclidimera mi* Clerck en *Epirrhoë tristata* L.

De destijds als *Solenobia cembrella* L. vermelde soort is volgens de nieuwere inzichten: *S. fumosella* von Heinemann.

Summary

Additional notes on the Macrolepidoptera of the Hullenberg, a wooded hill in the western part of the prov. of Gelderland. The total number of species known is 531 at present.

Bennekom, Hullenberglaan 7.

Boeken te koop. FERREIRA & FERREIRA, Cat. Cerambycidae Africa, *Mem. Inst. Inv. Cient. Moçambique*, 398 pp., 1959, fl. 12,50; JORDAN-WOLVEKAMP, Het leven der dieren in het water, 197 pp., 1951 (geb.), fl. 7.—; KOSTER, Natuurbescherming in Nederland, 245 pp., 1938 (geb.), fl. 3,50; LUNDBECK, Diptera Danica, prt. I, II, 326 pp. 1907—1908, fl. 22,50; *Rev. Entom. Moçambique* Vol. 2, No. 1, 355 pp., 1939 (FERREIRA, Lamiinae Z.-Afr., BASILEWSKY, Crepidogastrini revisie), fl. 12,50. Porto voor kopers.

Indien binnen 14 dagen geen antwoord (als tenminste per luchtpost besteld wordt), dan verkocht.

A. C. VAN BRUGGEN, Natal Museum, Loop Street, Pietermaritzburg, Natal, Zuid-Afrika.